

Umeå landsförsamling (Backenkyrkan), Västerbottens län.

Viktiga händelser för kyrkan, relaterade till källor.

1314	*Umeå socken nämns första gången i källmaterialet. En träkyrka kan ha funnits på Backen enda sedan 1200-talet.	ATA.
1501–1508	*Ny kyrka av sten uppfördes av okänd byggmästare/ verkstad. Sakristia i nordost och vapenhus i sydväst uppfördes samtidigt. Vapenhuset var av sten, 13 alnar långt och 15 alnar brett, d v s 7,7 x 8,9 meter). Kyrkan uppfördes sannolikt med valv. En uppgift om att valven slogs på 1640-talet, är troligen felaktig, då det rörde sig om reparation eller att högst ett valv uppfördes (uppgiften är hämtad från kyrkoräkenskaperna). Vid undersökning av väggarna 1952, kunde konstateras att kyrkans första fönster på södra sidan var spetsbågade.	ATA.
1520-talet	*Målningar på väggarna (troligen övermålade i början av 1700-talet). Enligt en uppteckning från början av 1600-talet (av kyrkoherde Martin Aschanaeus, förvarad i KB), hette målaren Bo Mattson Garp och var från Kåddis?	ATA.
(1533?)	*Orgelverk uppsattes.	ATA.
1643	*Partiell valvslagning, möjligen i t ex i vapenhuset?? (uppgiften hämtades från kyrkoräkenskaperna. Där nämns valvmurmästarens lön samt att arbetet inbegrep 1200 tegel, vilket torde ha räckt till högst ett valv). Det kan också ha rört sig om en reparation. *Kompletterande av bänkar. *Arbeten med glasfönsterna.	ATA. Bygdén, L. H-sands stifts herda- minnen.
1644	*Inköp av orgel, byggd av Peter Hansson, Gävle 1644. Orgelverket kröntes av några bildhuggeriarbeten: i mitten David med sin harpa och på sidorna två änglar med basuner (en av änglarna bevarad och förvarad på Skellefteå museum). Såld till Lövsånger kyrka, 1792.	Kyrkoräke nskaper, Lövsånger. Inv. lista, Lövsånger 1832. Forskning sark. U. Univ.
1655	*Stora klockan gjuten/omgjuten (senare omgjutningar, 1752, 1806, 1929).	Invent. 1832. ATA
(1697)	*Epitafium av trä, på södra väggen (mörkgrön med sköld och vapen), efter häradshövding Wilhelm Clerk Efter 1804 lagd i klockstapeln och därefter förstörd p g a vanvård.	ATA.
(1708)	*Epitafium av trä, på norra väggen öster om predikstolen (ljusgrå med förgyllning), efter häradshövding Anders Plantin (1631–1708). Förstörd 1986.	ATA.

1720	*Lilla klockan omgjuten av G. Meyer, Stockholm.	ATA.
1728	*Runt fönster togs upp på västra gaveln.	Inv. 1771. Avskrift. ATA.
1740	*Fönsterna utvidgade (troligen ytterliggare utvidgade neråt efter 1804, vilket styrks av Karl Cajmatz undersökning 1952.	Inv. 1771. Avskrift. ATA.
(1750)	*Epitafium av gips, på södra väggen, efter landshövding Gyllengrip och hans hustru, gjord av ”modelleuren” Johan Hultman, Umeå (efter 1986, förstörd men förvarad nedpackad).	Inv. 1771. Avskrift. ATA.
1751	*Altaruppsättning gjord av ”modelleuren” Johan Hultman, Umeå (troligen gestaltad med samma monumentala format som i Bygdeå kyrka, se 1771). Riven före 1832. *Krucifix av Johan Hultman, tillhörande altaruppsatsen. Det höga korset placerat framför korfönstret. Korset grönmålat med krönande plafond med hebreiska, grekiska och latinska ord. Det är sedan 1908 bevarat på Vbm (benen avkapade vid knäna, smärre färgrester bevarade). *Kungsstol snidad av Hultman (se, 1771. Kungen kom emellertid aldrig till kyrkan utan besökte endast staden 1752). Troligen förstörd.	Inv. 1771. Avskrift. ATA.
1751–1752	*Ny klockstapel på ny plats, uppförd av ”den i Norrland kände byggmästaren och konstnären” <u>Hans Biskopp</u> . Stapeln var brädfodrad och rödfärgad och uppfördes vid bogårdsmuren, öster om kyrkan. Den äldre stapeln som revs var placerad väster om kyrkan. *Ett tornur till klockstapeln tillverkades, strax därefter (eller under 1700-talets slut av bonden Anders Pehrsson, Grisbacka. *Stora klockan omgjuten, 1752.	Inv. 1771. Avskrift. ATA. Inventering 1832. ATA.
1700-talet	*Ljuskronor skänkta till kyrkan. Alla var skänkta efter 1720, då ryssarna tog de två ljuskronor som fanns. De skänktes av Anders Nordman, Hans Degerman (1730), Nils Modin (1749), Eric Hansson (1751). Två av dem skänkta av Johan och Anders Grubb (1720). Ytterliggare en ljuskrona saknade inskription. Sex stycken av dem bevarade fram till 1986, men efter sista branden endast en placerad i sakristian (skänkt 1720 av handelsmännen Johan och Anders Grubb, Stockholm).	Inv. 1771. Avskrift. ATA. Inventering 1832. ATA.
1771	*Kyrkans utseende vid beskrivning/inventering. *Kyrkan hade tre ingångar, två på södra sidan, en vid koret och en genom vapenhuset En ingång fanns på norra sidan, vid mellersta pelaren. Tre fönster fanns på södra sidan, två på norra, ett på östra samt ett rundfönster på västra sidan, upphugget 1728. Över detta fönster fanns även ett mindre rundfönster. Kyrkorummet bestod av fyra valv med fem väggpelare på vardera sida. Ett valv fanns även i sakristian. Vapenhuset var uppfört av sten, 13 alnar långt och 15	Inv. 1771. Avskrift,fr Lindahl, Israel. Be- skrivning över Umeå stad och socken.

<p>alnar brett, d v s 7,7 x 8,9 meter. Sakristian, var 12 alnar lång och 13 alnar bred, d v s 7,1 x 7,7 meter. Endast ett litet fönster fanns på dess östra sida, försett med järngaller, rummet var ganska mörkt ”och betarfwade förbättring”. Golvet i sakristian och i kyrkan var av tegel. En murad källare fanns i sakristian. Sakristian var möblerad med ett bord och en gammal biktstol, överdragen med ett västgötatäcke, två lampetter och en spegel. Bänkarna i kyrkan var målade i ljusblå färg. Fyra långa läktare fanns, två på södra sidan och två på norra sidan. Läktarbarriärerna var marmorerade i ljusgrått. Predikstolen hade ”sina sirater efter gaml. tidsens smak”. På densamma stod en ljusstake av mässing med tre pipor, skänkt av nämndemannen Eric Hansson i Norrfors. Altaret var murat i tegel. I kyrkan fanns tre epitafium (Clerk, Plantin, Gyllengrip) samt en orgel som planerades att bytas ut. Tre nummertavlor fanns, en med bildhuggeriarbete och förgylld ram.</p> <p>*Altaruppsättningen av trä (snidad 1751 av Johan Hultman), var i monumental format och gestaltad som en omfattning av korfönstret och nådde upp till valvbågen. Ett krucifix fanns mitt för fönstret (bevarat på Vb-museum). Uppsättningen kröntes av en förgylld sol och där nedanför fanns snidade änglabilder. En predellamålning fanns under fönstret, föreställande ”Nattvarden” med förgylld ram. På omfattningens båda sidor om fönstret fanns latinsk text, tv ”Imperante Adolpho Frederico, svecorum, Gothorum osv. Th inskriptionen ”Gubernante Gabriele Gyllengrijp. lib. Baro. Equite osv.</p> <p>*Vid västra gaveln fanns en kungsstol med baldakin över (fyra pelare som bar upp en himmel), krönt med kunglig krona. På baldakinens/ himlens undersida var riksvapnet tecknat. Alltsammans målat, förgyllt och försilvrat (snidad 1751 av Johan Hultman).</p> <p>*På norra väggen, nära predikstolen fanns ”en hop påfwiske helgon af en alns högd”, de flesta förgyllda samt försedda både med och utan kronor. På samma vägg, väster om predikstolen fanns fem stycken vilka tidigare stått på altaret och ingått i ett altarskåp. Bredvid dessa fanns ett krucifix efter ”gl. tidens smak”. På västra gaveln stod sju stycken större och mindre skulpturer, den största två alnar hög (ca 120 cm), alla välgjorda och ”lifliga”, en av dem bar en kyrka på armen, en av dem en bok och en av dem ett barn o s v. En S:t Göran skulptur med riddare och drake. Riddaren hade häst och var klädd i fältharnesk, men var illa medfaren och hade bara en halv arm. Draken låg stympad en bit därifrån. Alltsammans var vräkt i en vrå ”bland annat skräp längst bak i kyrkan under läktar trappan”.</p> <p><u>Fyra gravstenar i kyrkan.</u> (1) I koret nedanför altaret, efter underlagman Jacob Andersson (Grubb, d. 1638). (2) Strax söder om denna, en gravhäll efter den Plantinska släkten, med orm och stövel mitt på stenen (med inskription efter prästerna Petrus Olai Gestricius och Olaus Petri Njurenus. (3) En gravhäll låg mellan sakristian och altaret oläslig med gammal munkstil. (4) I gången, väster om predikstolen låg en gravhäll efter Wilhelm Grubb med</p>	<p>ATA.</p>
---	-------------

	<p>bokstäverna 1694.</p> <p><u>Sju gravstenar på kyrkogården.</u> (1) En vid stora kyrkodörren (s v om kyrkan) gent emot stegluckan. Oläslig inskription, men enligt tradition efter första lutherske kyrkoherden. (2) Bredvid denna, en gravhäll efter kyrkoherde Nils Grubb, d. 1724. (3) En gravsten fanns väster om kyrkan, vilken var sprucken, och med inskriptionen O. P. S. R. D. S. (4) En sten fanns öster om vapenhuset, efter Margareta Christoffersdöttrar. (5) Något väster om lilla kyrkodörren fanns en gravhäll med änglabilder i hörnen, efter Olof Olofsson B (d. 1645), samt initialerna O. O. S. B och M. O. D. (6) En gravhäll fanns i dess närhet mot bogårdsmuren med inskriptionen ”I dag migh i morgon digh” samt timglas och dödskalle och initialerna O. H. S och B. I. D 1637 samt inskrivet Daniel Hw? Fordom borgare och rådman i Umeå stad, d. 1650. (7) En gravhäll fanns öster om kyrkan med inskriptionen H. M. S och M. O. D. Anno 1660.</p> <p><u>Kyrkogården.</u> Bogården var av murad sten med tak av bräder (sadeltak). Tre öppningar fanns, en på södra sidan mot vapenhuset med steglucka, täckt av spåntak (utvidgad och förbättrad 1740), en öppning i östra hörnet med portstolpar, täckta med spåntak samt en öppning i väster, vilken ”ännu ej är fullbyggd”. Väster om vapenhuset fanns, en liten timrad byggnad med ”stuftak” (sadeltak). Byggnaden användes som benhus. Något väster om stegporten, på utsidan av bogårdsmuren fanns timrat hus med brädtak och murad källare. Detta likhus användes vintertid till förvaring av likkistor (huset var uppfört 1716). Klockstapeln öster om kyrkan uppfördes av Hans Biskopp, 1751.</p>	
(1776)	<p>*Ny predikstol av bildhuggaren Caraeus. Den gamla predikstolen skänktes därefter till Degerfors kapell (nuv. S:t Mikael's kapell. Numera i Vindelns k:a).</p> <p>*Ny läktare eller större arbete på en befintlig, av snickaren Tengmarck.</p>	Kyrkoräk. Umeå lfs. LI:4(1776–1880). F.a. Umeå universitet
(1778)	*Predikstolstrappa av snickaren Tengmarck.	Som ovan.
(1779)	*Nytt orgelverk av orgelbyggaren Peter Quarnström. Fasaden målad 1786. Gamla orgeln från 1644, såld till Lövånger kyrka, 1792.	Som ovan. Kyrkoräk. Lövånger.
1784	*Silverkanna inköpt av guldsmeden Reetz.	Som ovan.
(1786)	*Orgelfasaden målad av fabrikör Dyhr.	Som ovan.
(1787)	*Reparation av kyrktaket (Olof Samuelsson, Flarken).	Som ovan.
(1789)	*Skrank tillverkat för landshövdingens bänk.	Som ovan.
1791	*Mässhake lagad av klockaren Chrström.	Som ovan.

1792	*Ritning till ombyggnad/nybyggnad av kyrkan av länsbyggmästare Jacob Rijf.	Som ovan.
1794	*Silverpatén anskaffad till ett av sockenbudstygen.	Som ovan.
(1797)	*Två portar (dörrar av trä) till västra stegluckan.	Som ovan.
1803	*Nya lås till kyrkodörrarna av smeden Wallström.	Som ovan.
1804–1805	<p>Omfattande restaurering (Simon Asplund, Skellefteå). Spik, stångjärn, tegel och kalk anskaffades. Murarbeten skedde av ”murmästaren” Simon Asplund, Skellefteå samt ytterliggare tre medhjälpare under tre veckors tid.</p> <p>*Vapenhuset revs under denna tid och väggöppningen murades igen.</p> <p>*En ingång på norra sidan, vid den mellersta valvpelaren, tycks ha murats igen och möjligen omgjord till ett fönster (omnämnt 1771).</p> <p>*Västra portalen upptogs, försågs med ett överljusfönster samt fick rusticerade omfattningar. Idén med överljusfönstret och rusticeringarna hämtade Asplund sannolikt från Skellefteå landsförsamlings kyrka, där han tidigare varit verksam med kyrkobygget.</p> <p>*Koringången i söder igenmurad och omgestaltad till ett fönster.</p> <p>*Ny koringgång upptagen i muren, strax väster om den gamla.</p> <p>*Alla stora fönster i kyrkan utvidgades.</p> <p>*Nytt fönster upptogs på sakristians norra sida och förseddes med järngaller.</p> <p>*Tegelgolv lades i hela kyrkan (tidigare fanns tegelgolv i sakristian, koret och i gången).</p> <p>*Brännvin anskaffades till ”hvitlimningen”. Murarna kalkades således, men det är oklart i vilken omfattning.</p> <p>*Nya kyrkfönster av glasmästaren Högberg.</p> <p>*Omfattande smidesarbeten av smeden Israel Boström, Västerhiske, bla på den (nya?) lilla kordörren ut mot kyrkogården. Boströms initialer går alltså att läsa på dörrlåset (”IBS”). Relativt omfattande smidesarbeten av smeden wallström, Ytterhiske.</p> <p>*Läktare i koret uppfördes av Anders Pehrsson och hans kamrater i Grisbacka.</p> <p>*Nya bänkar eller restaurering av de gamla, bla anskaffades nya bänksyllar.</p> <p>*Äldre föremål borttogs från kyrkorummet, bla Clerks epitafium, och förvarades i klockstapeln, varefter de förstördes alltmer. Alla medeltida träskulpturer tycks samtidigt ha plockats bort (ej omnämnda vid inventering 1832).</p> <p>*Nytt sockenbudstyg anskaffat, tillverkat av mästare P...och Rönberg.</p>	Som ovan. Inv. 1771. Avskrift. ATA. Inventering 1832. ATA.
1805	*Kyrkogården utvidgades (troligen åt öster).	Invent. 1832. ATA.

1806	<p>*Järngrindar till bogårdsmurens öppningar. De tillverkades av herr Anders Bäckström. Anders Pehrsson i Grisbacka debiterades för ”modellerna” till järngrindarna.</p> <p>*Stora klockan omgjuten av Carl F. Grönvall, Stockholm (omgjuten igen 1929).</p>	Som ovan.
Före 1832	<p>*Västra läktaren omnämnd, varpå stod orgeln från 1779. Ovanför orgelläktaren fanns två mindre läktare och i koret två läktare (varav den ena byggdes 1804. Anm. Angående läktarna, se 1771 och 1804. En teckning av kyrkans korparti, före 1893 visar en läktare, t v om koret, uppförd i två våningar. Den andra var placerad i den andra travén, även den uppförd i två våningar).</p> <p>*Kakelugn installerad i sakristian.</p> <p>*Altaruppsättningen/ korfönsteromfattningen, från 1751, riven. Endast predella målningen med motivet ”Nattvarden” omnämnt 1832.</p> <p><u>*Omflyttning av gravhällar</u>, vilket troligen skedde 1804–1805. Gravhällen i gången från 1694 samt en ålderdomlig gravsten med ”munkstil” mellan sakristian och koret hade tagits bort och troligen placerats som ”trottoire”, vid de båda södra entréerna till kyrkogården. Där hade lagts ”åtskilliga större och mindre fragment av likstenar”. Istället hade två nya gravhällar tillkommit i koret (förutom de befintliga stenarna efter Jacob Andersson och den Plantinska släkten), t v om altaret, efter landshövding von Kothen (d. 1775) samt en sten efter assesorn Nils Bergström, placerad innanför kordörren. En oläslig gravhäll fanns i kordörren (ditflyttad, troligen gravsten från 1660, från kyrkogårdens östra sida). En gravhäll fanns utanför kordörren, efter Margareta och Malin Christoffersdöttrar (ditflyttad ca 1805). En gravhäll över Olof Olofsson B (från 1645), hade flyttats in från kyrkogården och placerats som ”trottoire” till sakristiangången. Vid västra stegporten fanns en gravsten med bokstäverna INRI. HBS. KMD med årtalet 1625 (någon sådan gravhäll omnämns ej 1771, men väster om kyrkan fanns då en gravhäll med inskriptionen OPS. RDS (?). Vid sydvästra stegporten, en gravhäll med inskriften ”I dag migh i morgon digh..” o s v, i övrigt oläslig (troligen ditflyttad, sannolikt borgaren Daniels gravsten från 1650). En gravsten fanns vid den sydöstra stegporten med mönster och årtalet 1691 (eller 1694?), men i övrigt oläslig (möjligen Wilhelm Grubbs gravsten, flyttad från mittgången i kyrkan). Två nya gravhällar hade tillkommit på kyrkogården, efter prostarna Hofverberg och Eurenus (jämför uppg. från 1771).</p> <p>(Anm. Kyrkan uppgavs ha sex valv, 1832, vilket är en uppenbar missuppfattning. I 1771 års inventering nämns fyra valv).</p> <p><u>Kyrkogården</u>. Tre ingångar fanns vid denna tid, två i söder och en i väster. Den ena entrén i söder och den i väster fanns redan 1771 (den västra, orienterad mitt emot stora ingången). Ytterligare en entré i söder hade tillkommit och den sydöstra ingången hade borttagits. Omkring hela kyrkogården på bogårdsmurens insida var träd planterade. En allé hade planterats mellan den västra entrén</p>	Inventering 1832

	och stora ingången till kyrkan, 1822. Efter kyrkogårdens utvidgande 1805, mätte den 303 x 83 alnar.	
1830-talet	Kyrkan avbildad i Ekdahls samlingar. Bilden visar att kyrkan var vitkalkad, att gavelröstena inte var överputsade samt att taket pryddes av en vindflöjel i mitten. Klockstapeln hade en öppen konstruktion upptill med inbyggt sluttande tak. En bogårdsmur av sten fanns runt hela kyrkan. Strax sydväst om kyrkan fanns portstolpar av sten med järngrindar.	Beskow, Hans. 1952, s. 108.
1800-talet	*Äldre träskulpturer borttogs från kyrkorummet, bl a triumfkrucifix och en Mariabild (anm. Troligen borttagna redan 1804, se 1771).	ATA.
1843	*Ny orgelfasad, ritad av Överintendentsämbetets arkitekt (S. T. Bohm?).	ATA.
1860	*Utvidgning av kyrkogården, åt öster? *Förlängning av bogårdsmur kring den utvidgade kyrkogården.	Linder. J. A. Dagböcker 1860.
1872	*Begravningskapell av trä, uppfördes öster om klockstapeln (rektangulär byggnad med sadeltak, avbildad 1893 av J. O. Högstadius, riven 1956).	ATA.
1884	*Kors till altaret, skänkt av träpatronen Dickson.	ATA.
Före 1893	*Klockstapelns ljudvåning täcktes och fick lucköppningar.	ATA.
1893	Kyrkans valv och östra gavelröstet förstört genom brand och vanvård. Branden skedde d. 25 mars. Valven blev frostsprängda då de ej övertäcktes efter branden. Det östra gavelröstet blåste ned d. 3 april och därefter rasade korvalvet. Därefter revs de övriga valven. Orsaken till branden var att ett kaminrör antände taket. All inredning klarade sig egentligen, endast dörren till spiraltrappan till valven förstördes. Predikstolen klarade sig och alla lösa inventarier räddades. *Nedtagning av valven (ej i sakristian, som klarade sig från skador). *Det medeltida muralmåleriet, ett 30-tal målningar på korväggarna och väggarna i andra travén, upptäcktes, vilka avritades av C. N. Pahl (i huvudsak förstörda 1909).	ATA.
1895–	Kyrkans yttre och inre, stilrestaurerad med ny gestaltning, efter branden 1893, enligt ritningar av arkitekt Ludvig Pettersson från 1895 (han dömde ut kyrkan fullständigt 1893). Restaureringen betecknades som ”vandalisering”, under 1940-talet. *Östra gavelröstet återskapat, men förändrades, bl a tillkom tre kopplade smala vindsfönster och rundlarna gestaltades med Davidsstjärnor (tidigare vapenskjöldar, enligt avbildning från 1893 av J. O. Högstadius).	ATA.

	<ul style="list-style-type: none"> *Nytt yttertak med beläggning av svartplåt. *Nytt valv av trä (tredingstak, pärlspånt, med synliga bjälkar). Korvalvet gjordes något lägre. *Väggpaneler (boasering) i koret. *Ny läktare i väster. *Ny orgel. Orgelfasad ritad av ark. Ludvig Pettersson i nygotisk stil. *Två nya läktare byggda på nord och sydväggen, vilka sammanbyggdes med orgelläktaren. *Nya bänkar. *Ny altarring. 	
1908	<ul style="list-style-type: none"> *Två stycken i trä skurna Kristusbilder i trä, förvarade i klockstapelns deponerade i Västerbottens museum (anm. varav ett medeltida krucifix, det andra från 1751 av Johan Hultman). Här framgår att församlingen hade rätt att fordra tillbaka dem. 	ATA.
1909–1910	<p>Restaurering –fortsättning av 1995 års nyskapande av interiören (efter arkitekt Fredrik Falkenbergs skisser från 1908). Den nya interiören karaktäriserades av en blandning av nyrenässans, rokoko, gotik och jugend.</p> <ul style="list-style-type: none"> *Kalkstensgolv i koret och i mittgången. Nytt trägolv under bänkarna. Korgolvet höjdes med 4,5 dm. Några gravstenshällar lades in i det upphöjda korgolvet. Åtminstone fick den von Kothenska gravhällen behålla sin ursprungliga plats. I övrigt tycks många gravhällar ha flyttats ut på kyrkogården och lagts öster om kyrkan (många av stenarna hade omflyttats före 1832, jämför uppgifter 1832 och 1771). *Ny altaruppsättning i ek (Norrtälje snickerifabrik). Skulpturerna till densamma utförda av bildhuggare i Stockholm, på uppdrag av Falkenberg. *Altarringen ommålad i ”ek färg”. På altarringen fästes två kandelabrar av smidesjärn. *Två nya nummertavlor i koret. *Läktarbarriären ändrades något, bl a borttogs kandelabrar från barriärens överliggare. *Nya bänkskärmar mot koret. *Omfattande dekorationsmåleri i kyrkan. Utöver den planerade dekoreringsen tillkom ytterliggare dekorationsmåleri på södra- och norra korväggarna av konstnären Filip Månsson, Stockholm. I tillståndsgivningen omnämndes att riksantikvarien skulle kontaktas om äldre måleri skulle återfinnas, men å andra sidan nämns i programmet att ”all gammal färg å väggarna afskrapas mycket noga”. De återfunna- och av C. N. Pahl avritade medeltida måleriet tycks ha förstörts vid restaureringen. En del fragment återfanns dock 1952, som togs fram). *Dekorationsmåleri i taket. *Målning av bänkarna i en kraftig blågrön färg. *Korfönstrets bröstvärn höjdes. *Nytt korfönster med glasmålning. 	ATA.

	<p>*Ny armatur mm. *Varmluftsvärmeledning installerad. Golvet under sakristian utgrävdes för värmekammare och eldningsrum.</p>	
1920	<p>*De i koret inlagda gravstenshällarna var nötta och svåra att läsa. Kyrkoherden ville få dem i läsbart skick genom ”upphuggning”. Åtgärden nekades dock av vederbörande i Antikvitetsakademien. Till landshövding von Kothens gravsten, skulle istället uppsättas en avskrift på en marmorplatta med inskriften inhuggen. Plattan skulle sättas upp på lämplig väggyta.</p>	ATA.
1924	<p>*Minnestavla (200 års jubileum) över prosten Nils Nilsson Grubb, ritad av arkitekt Knut Nordenskjöld. Den krönande hjälmen symboliserade Grubbs roll som fältpräst under Karl XII: s krig samt att han var en andens stridsman (sedan 1986, fragmentarisk och förvarad i klockstapeln).</p>	ATA.
1928	<p>Föremål omnämnda som förvarades på Västerbottens museum, enligt inventarieförteckningen. *Triumfkrucifix från medeltiden (förstörd 1986). *Skulptur, Maria med barnet från medeltiden (förstörd 1986). *Påve skuren i björk (medeltid?). *Diakon skuren i trä (medeltida). *Del av rökelsekar (medeltida). Troligen tillhörande Lövånger kyrka. *Kista av furu och al (okänd ålder). <u>Anm.</u> Krucifix, troligen av Johan Hultman från 1751 förvarat i museet sedan 1908 samt ålderdomlig kyrkkista, ej uppräknat.</p>	ATA. Tidskriften Västerbotten 1926.
1929	<p>*Stora klockan omgjuten (4:e gången, tidigare 1655, 1752, 1806).</p>	ATA.
1931	<p>*Installation av elektrisk belysning, enligt förslag av arkitekt Knut Nordenskjöld, Stockholm. *Ny armatur, ritade av Nordenskjöld.</p>	ATA.
1935	<p>*Kyrkogården utvidgad åt söder och väster, enligt ritningar av f d distriktslantmätaren Magnus Bergstedt, från 1934 (förslaget omarbetades sedan något).</p>	ATA.

1939	<p>*Begravningskapell uppfört av putsat tegel på betonggrund och taktäckning med skiffer, efter ritningar av arkitekt Knut Nordenskjöld från 1938. Byggnaden uppfördes på den nyligen utvidgade delen av kyrkogården, ca 100 meter sydväst om kyrkan (det gamla begravningskapellet från 1872, stod kvar öster om klockstapeln t o m 1956).</p> <p>*Utsmyckning av portalen till begravningskapellet samt krucifix av konstnären C. Fagerberg.</p> <p>*Uppvärmning av begravningskapellet genom lågtrycksångsystem.</p> <p>*Elektrisk anläggning (Asea, Umeå).</p>	ATA.
1941	*Korfönster, föreställande ”Den heliga staden” i det nya begravningskapellet av Yngve Lundström, Stockholm.	ATA.
1942	<p>*Oljemålning föreställande A. A Grafström, planerades att uppsättas i sakristian.</p> <p>*Restaurering av kalkduk av ljus siden med guldfrans och pärlbroderier.</p>	ATA.
1945	*Restaurering av mässhake av rött sammet, från 1700-talets förra hälft.	ATA.
1950–1951	<p>*Renovering av alabasterljusstake (skänkt av familjen Coyet och kan ha tillhört Penningby slott/ slottskapell.</p> <p>*Konservering av kalkduk av rött sammet med paljetter och silverfrans.</p>	ATA.
1952–1955	<p>Restaurering, efter förslag från 1940 och 1951 av arkitekterna Knut Nordenskjöld och Georg Rudner, Stockholm. Ett försök till återgivande av kyrkans ursprungliga gestalt.</p> <p>*Sakristian utbyggdes mot väster med ny ingång, kapprum och trappa till källaren.</p> <p>*Fasaderna avfärgade.</p> <p>*Nya hängrännor och stuprör av hårdvalsad kopparplåt. Hängrännorna skulle vara 15 cm breda på kyrkskeppet, men på övriga byggnadsdelar avpassade efter takfallens storlek (Ny taktäckning med kluven spån planerades, men genomfördes inte. Svartplåten behölls).</p> <p>*Nya stjärnvalv (samt ett kryssvalv i öster). I valvbågarna användes tungt välbränt rödtegel. I övriga valvringar lättmurtegel och i valvkappor högporöst tegel. All murning utfördes med KC-bruk 21/4”. En noggrann undersökning ur byggnadshistorisk synpunkt, skulle göras för att fastställa de ursprungliga valvens form. <u>Det ansågs dock inte nödvändigt att ansluta den nya välvningen till den ursprungliga.</u></p> <p>*Korfönstrets nisch delvis igenmurat och omgjort till ett rundfönster. Den befintliga glasmålningen flyttad till västra travéns norra fönster. Ett nytt målat, runt korfönster komponerades av konstnären Gunnar Torhamn. Före igenmurandet företogs en undersökning av Karl Cajmatz. Han återfann en bred målad bård på</p>	ATA.

vardera sida fönstret. Detta visade enligt honom att fönstret ägt en betydande bredd redan då målningarna tillkom, enligt honom kort tid efter kyrkans byggnation (anm. påståendet kan möjligen ifrågasättas, då måleriets ålder inte är känt). Äldre fönsternisch, med spetsbågat krön, igenmurad 1805, upptäckte han t h om det sydöstra fönstret i koret (anm. Det är oklart om han reflekterade över den gamla kordörrens placering i dess närhet, men konstaterade i vart fall att nuvarande koringång upptogs i början av 1800-talet). Han återupptäckte även den gamla spetsbågade dörröppningen till vapenhuset i sydväst. Han kunde också fastställa vapenhusets takhöjd. Dessutom tycks han ha återfunnit den norra porten (omnämnd 1771).

*Sideläktarna revs.

*Ny orgelläktare, delvis av betong. Ny läktarbarriär av lamellträ. Ett nytt vapenhus inreddes under denna läktare.

*Två nya läktartrappor ledande från vapenhuset.

*Källare (med trappor) byggd under vapenhuset och kyrkans västra del.

*Arkeologisk undersökning av kyrkans grund i samband med att källaren tillkom. De ben som påträffades lades i koret, under en nytillverkad gravhäll.

*Ny bänkinredning.

*Ny barriär till predikstolstrappan.

*Nya nummertavlor. De gamla skulle flyttas och restaureras.

*kalkstensgolv lagt i mittgången på betonggrund. Ny gravhäll i korgolvet (ritad av Rudner). Det gamla kalkstensgolvet i koret omlagt och omgestaltat med tre steg höga, avfasade kortrappor. I samband därmed omflyttades de där liggande gravhällarna (fyra stycken). Betongplatta göts även under bänkarna, varpå lades plankgolv, täckt av linoleummatta.

*Nytt altare med stomme av betong.

*Läktarorgel samt ryggpositiv, från Grönlunds med 51 stämmor. Orgelfasad ritad av arkitekt G. Rudner, Stockholm.

*Nytt altarskåp av konstnären Gunnar Torhamn (den äldre altaruppsättningen i ek (troligen ritad av ark Fredrik Falkenberg 1908), plockades undan och hamnade 1959 i Innertavle missionshus.

*Rester av 1500-tals målningarna på korväggen i öster och norra långväggen konstaterades. Endast små fragment exponerades på korväggen. Målningarna var emellertid i ganska skadat skick, så något sammanhang i dem kunde inte utläsas (RAÄ motsatte sig dock inte heller en överkalkning av domsamma). En målning framkom vid en kvarstående del av pelare vid predikstolen (dess dåvarande placering på norra sidan, vilken inte fanns avbildad på Pahls teckningar). Pelaren var medeltida, men var tvungen att tas bort p g a de nya pelarnas inre skulle gjutas av betong Målningarna skulle emellertid lösgöras från pelaren.

*Den fragmentariskt bevarade, lösgjorda bilden av Sankta Katarina av Alexandria (i kalkputs?), föreslogs efter komplettering av vissa detaljer, t ex attributionen, upphängas som tavla på lämplig

	<p>plats i kyrkan. Andra fragment tycks ha bedömts ha haft lite värde och överkalkades. En målning kunde identifieras, efter Pahl's teckningar. Denna var placerad söder om korfönstret, på korväggen och benämndes av Pahl som "Aron". Nedre delen av denna figur framkom och bedömdes ha varit större än kroppsstorlek. Dessa fragment tycks även de ha överkalkats.</p> <p>*Minnestavlorna över landshövding Gyllengrip och prosten Grubb, flyttades. Epitafiet över häradshövding Anders Plantin rengjordes och konserverades.</p> <p>*Ny cuppa till den medeltida dopfuntsfoten.</p> <p>*Ny dopskål av silver.</p> <p>*Predikstolens 1890-tals dekor skulle antingen behållas eller så skulle äldre färglager från 1700-talet tas fram.</p> <p>*Ny färgsättning i kyrkan, efter förslag av Yngve Lundström.</p> <p>*Ny armatur av konstsmed Seth Lindgren, Umeå.</p> <p>*Elektrisk värmeanläggning, efterförslag av ingenjör Egefalk från 1950. Borttagande av kaloriferna i värmekammaren, borttagande av galler samt borttagande av kaminen med rökrör i sakristian.</p> <p>*Nytt antependium samt två mässkrudar anskaffade.</p>	
1955	*Nytt tornur till klockstapeln. Nya urtavlor skulle sättas in i de gamla ramlisterna.	ATA.
1956	<p>*Utvidgning av kyrkogården åt söder, ner mot älvbrinken (Trädgårdsarkitekt Walter Bauer). Området hade dessförinnan använts som jordtipp som var avgränsat med ett vitmålat staket i öster.</p> <p>*Förrådsbyggnad uppförd, ritad av Torkel Sjöström. Byggnaden placerades söder om kyrkan, i älvbrinken.</p> <p>*Rivande av begravningskapell från 1872, strax öster om klockstapeln (rektangulär byggnad med sadeltak, avbildad 1893, vilken användes som förrådsbyggnad efter 1939. Byggnaden hade förändrats genom tiderna. En ingång hade tidigare funnits på södra långsidan). Beslut om rivning fattat redan 1950.</p>	ATA.
1957	<p>*Ett medeltida triumfkrucifix av trä, återkom till kyrkan, efter att ha varit förvarat på Västerbottens museum (det påstods, 1952 att museet ägde ytterliggare ett krucifix från Backen kyrkan, vilket var från senare tid, vilket styrks av uppgift från 1908 samt foto från 1952, förvarat på Vb-museum). Krucifixet hade en gång i tiden varit klistrad med tyg och två evangelist figurer saknades vid korsändarna (korsarmar, fingrar och ländklädet planerades att kompletteras och i övrigt skedde konservering av konservator Sven Dahlén, innan återuppsättandet).</p> <p>*Rivning av begravningskapellet på Norra kyrkogården, Backen. (Liten åttakantig träbyggnad med liggande panel och tälttak).</p>	ATA.
1959	*Den äldre altaruppsättningen i ek (ritad av ark Fredrik Falkenberg 1908), deponerades i Innertavle missionshus. Den påminner om ett altarskåp som Falkenberg ritade till Norsjö kyrka.	ATA.

1962	*Orgel i begravningskapellet, ritad av arkitekt Georg Rudner, Stockholm (orgelverk från Grönlunds, Gammelstad).	ATA.
1965	*Kisthiss i begravningskapellet, efter förslag av arkitekt Torkel Sjöström, Umeå.	ATA.
1968	*Utvidgning av kyrkogårdens nordvästra hörn på ett mindre område som utgjordes av parkering. Förslag från 1965 (Trädgårdstekniska byrån). Det befintliga hörnet var insvängt (konkavt). Del av bogårdsmur och portstolparna där skulle flyttas ut mot vägen.	ATA.
1975	* Utvidgning av kyrkogården åt öster, enligt förslag från Trädgårdstekniska byrån från 1974 (Stadsarkitekt Hans Åkerlind och arkitekt Anders Berg. Även inblandade). RAÄ var kritisk till den stora utvidgningen, då den inverkar på kyrkomiljön. Området fick en oval gestaltning med gradänger. Området var ej lämpat för begravningsändamål, varför hela området utgrävdes till ett djup av 2,5 meter Till vallarna användes fyllningsmassor. Den nya kyrkogården avskiljdes från den gamla med ett ca 45 meter brett parkområde. *Ekonomigård placerad söder om den norra lilla kyrkogården. *Bilparkering anordnad norr om kyrkan. Bilparkering även anordnad nordöst om kyrkan. *Arkeologisk undersökning på område öster om kyrkan, strax norr om den s k Hamnen, i samband med kyrkogårdsutvidgningen.. Området hade tidigare bestått av kyrkstadsbebyggelse. Inga fasta fornlämningar hittades, men en del lösa föremål återfanns.	ATA.
1976	*Konstbevattningsanläggning på kyrkogården.	ATA.
1977	*Ekonomibyggnaad uppförd på den nyanlagda ekonomigården (LPS-arkitekter, Umeå).	ATA.
1979–1980	*Ny takbeläggning. Svartplåten byttes mot kopparplåt (dubbelfalsat). *Korset på västra gavelspetsen utbytt, mot en likadan av kopparplåt (stommen skulle göras av rostfritt stål). *Nya stuprör av kopparplåt, med samma dimensioner och placerade på samma platser, som de gamla. *Rivning av skorstenar, vid taknocken längst i öster samt vid sakristian. *Isolering av valven.	ATA.
1985	Restaurering, VAB Arkitekter (restaureringen kostade två miljoner, men inget brandlarm installerades!.. *Vägg- och valvytor rengjorda och omkalkades (fragmenten av de medeltida kalkmåleriet, som togs fram på 1950-talet, <u>övermålad</u> med kalkfärg, då de var i ett så fragmentariskt skick. *Kororgel insatt i nisch vid dörren mot sakristian.	ATA.

	<p>*Borttagande av ena läktartrappan i vapenhuset. Toalett och städutrymme anordnat.</p> <p>*Glasmålning, som sedan 1950-talet suttit längst ned, i norra fönstret, framflyttades till fönstret vid predikstolen.</p> <p>*Bänkar borttagna i kyrkans västra del (golvet kompletterat med kalkstensplattor). Skapande av förplats med trappa upp till läktaren.</p> <p>*Förbättrad belysning.</p> <p>*En medeltida skulptur (Mariabild, som sedan 1908 varit förvarad på läns museet) återinsatt i kyrkan vid predikstolen i norr.</p> <p>*De två epitafierna som hängde i andra travén från koret räknat, flyttade till tredje travén.</p>	
1986	<p>Kyrkans interiör förstörd i våldsam brand, den 7 november (brandorsaken var ett isoleringsfel i ett bänkelement. Branden pågick i flera timmar under förmiddagen innan den upptäcktes). Kyrkans valv från 1951, dopfunt av sten, kyrksilver, textilier och enstaka lösa föremål klarade sig. De största förlusterna var det medeltida krucifixet, Mariabilden, predikstolen från 1776, de två epitafierna samt fragmenten av det medeltida väggmåleriet samt några fler föremål av högt kulturhistoriskt värde (numera, 2004, svårt skadade och nedpackade i lådor).</p> <p>*Takläggningen påbörjades omedelbart för att förhindra sönderfrysning av valv och väggar.</p>	ATA.
1987	<p>Förteckning begärdes på föremål förvarade på Statens historiska museum och Nordiska museet (Mandelgren samlingen) som tillhört Backen kyrkan. De inlämnades som <u>depositum</u> 1868 till statens museum vid den i Stockholm varande slöjdskolan, av N. M. Mandelgren). De ”skänktes” sedan vidare till ovannämnda museum.</p> <p>*Grön f d svart mässhake från 1400-talet, granatäpplemönstrad med flandriskt medeltidskors (depositionshandling med Historiska museet, upprättad 1956. Inventarienummer 4000). (Även en avlagd ljussax överlämnades 1868, oklart vart denna finns?)</p> <p><u>I Nordiska museet.</u></p> <p>Kerubhuvud av trä från ca 1700, nummertavla från tyskland från 1600-talets slut, nummertavla från 1700-talets mitt, två svarvade stolpar, c a 90 cm höga från 1600- eller 1700-talet, akantuslöv av trä från omkring 1700.</p>	ATA.
1987–1990	<p>*Interiören återskapad enligt helt ny gestaltning, men med tillbaka blickande drag (arkitekt Jerk Alton, Kumla).</p> <p>*Nytt yttertak av kopparplåt. Takstolar rekonstruerade.</p> <p>*Ventilationskupor på taket.</p> <p>*Putsytor lagade på exteriören. Fasaden omfärgad med kalkfärg.</p> <p>*Hängrännor och stuprör justerade.</p> <p>*Västra porten skulle återanvändas efter restaurering.</p> <p>*Vindfånget handikappanpassat.</p> <p>*Vindfångsdörr till södra porten ny tillverkades.</p>	ATA.

	<p>*Nya fönster i färgat och mönstrat glas för att dämpa ljusinsläppet.</p> <p>*Valven putsades på under- och ovansidan (äldre puts från 1952 borttogs helt). Efter branden kvarstannade 2/3 av putsen på väggarna. En undersökning skulle göras för att utröna om putsen kunde behållas. Ev skulle all gammal puts borthuggas och ny kalkputs påföras.</p> <p>*Kalkstengolv lades i kyrkorummet, i koret, förhall och vindfång (före branden fanns kalkstengolv i koret och i gången, men trägolv med linoleumbeläggning under bänkarna). Det befintliga tegelgolvet behölls i sakristian/kapellet. Fyra stycken gravhällar tycks ha avlägsnats från kyrkorummets korgolv.</p> <p>*Ny läktare som inglasades (öppningsbar). Läktaren använd som samlingshall. Hiss för handikappade till läktaren.</p> <p>*Nya bänkar (Flarkens snickeri, bänkarna skulle kunna demonteras vid behov).</p> <p>*Ny predikstol, placerad på södra korväggen. Den tidigare predikstolen var placerad på norra sidan (Flarkens snickeri).</p> <p>*Nytt altare i tegel och sten.</p> <p>*Ny altarring med flyttbara sektioner.</p> <p>*Ny armatur</p> <p>*Ny färgsättning. Dekorationsmåleri kring korfönstret och i de tre östligaste valven av konstnären Per Andersson (vid dekorationen av valvbågarna återknöt man till ett enkelt geometriskt mönster, enligt medeltida förebild).</p> <p>*Korfönstret, gestaltat som ett rundfönster sedan 1955, återskapades till full längd i sin gamla nisch.</p> <p>*Nytt korfönster med motivet "Örtagårsmästaren", enligt förslag av Astrid Theselius.</p> <p>*Triumfkrcifix av trä, enligt förslag av Per Andersson.</p> <p>*Restaurering av dopfunten (foten delat sig i två stycken. Cuppan från 1900-talet, starkt nedsotad. Rest. av stenenheten på RAÄ).</p> <p>*Minnestavla över prost Nils Grubb, från 1924, nedmonterad p g a sprickbildning. Den var tidigare placerad på norra korväggen, t h om sakristiangången. Den skulle restaureras och återuppsättas. Ej utfört (numera, 2004 förvarad i klockstapeln).</p> <p>*Nya ledningsdragningar.</p> <p>*Värmeanläggning under sakristians källare. Som ny värmekälla övervägdes värmepump i kombination med elpanna</p> <p>*Värmeslingor i golvet. Vattenradiatorer under fönsterna. Luftmunstycken i valven som genom riktat luftflöde tvingar ned varmluften mot kyrkorummets nedre del (ca 2,5 meter över golvet).</p> <p>*Branddetektorer, larm kopplat till brandkåren.</p> <p>*Ny ljudanläggning.</p> <p>*Konservering av textilier. Tre mässhakar av violett, respektive grönt siden samt rött sammet, stola av grönt siden, mässhake av svart sammet, antependium av rödgul sammet med silverband, väggstycke (bonad från 1900-talet) samt en vit kalkduk av siden och en stola.</p> <p>*Två av luckorna i klockstapeln försedd med automatiska lucköppnare.</p>	
--	---	--

1990	*Utvidgning av kyrkogården. Ett område öster om den gamla kyrkogården upptogs (Scandiaconsult Nord).	ATA.
1990–1991	*Konservering av textilier. Mässhake av rött silkessammet (1700-tal), Antependium av rött silkessammet (1692), Antependium av rödviolett silkessammet (sekelskiftet 1800), Kalkduk av mörkröd silkessammet (1700-talets slut), två kollektståvar av röd silkessammet (1700-talets slut), mässhakar av grön, respektive vit sidendamast (1943 och 1948).	ATA.
1994	*Begravningskapellet från 1939, tillbyggt på västra sidan. Ritningar upprättade av arkitekt Åke Lundberg, 1993. *Markplanering kring begravningskapellet, enligt plan av Eva Hendriksson, VAB, 1993. Gatsten lades framför entrén. *Anläggande av minneslund inom den nyare delen av kyrkogården.	ATA.
1995	*Verkstadsbyggnad uppförd, med tvätthall och varmgarage samt bensinförråd och spolplatta i den norra delen av den nyanlagda kyrkogården (Arkinova).	ATA.
1996	*Orgel i koret, liknande barockorgel, men med organisk utformade gallerverk (huvudorgel som upptar hela norra korväggen med passage till sakristian), ritad av arkitekt Stig Robertsson vid Jerk Altons arkitektkontor, Kumla. Färgsättningen gjordes efter kyrkorummets kulörer. Den bakomvarande spetsbågade nischen i väggen skyddades därmed (RAÄ och Läns museet ställde sig mycket tveksamt till orgelns storlek, men godkände förslaget). Orgelverk från Grönlunds orgelbyggeri	ATA.
2004	*Förhöjt räcke till församlingsrummet på läktare. Utfört av metallrör och målat med grå oljelasyr (lika kyrkorummets skyddsräcke) efter förslag upprättat av PAL Arkitekter. *Utvändig ommålning av ytterdörr med linoljefärg. Kulörjustering mot äldre färgsättning.	Vbm Vbm